

RESPECT

קומיקסים ממדינות שונות על כבוד וסובלנות

איך לעבוד עם קומיקסים של RESPECT

חוברת מתודולוגית למורים ומחנכים

החוברת הופקה במסגרת הפרויקט "החברה האזרחית למען הקהילה: פעילויות לנוער נגד גזענות לאומנות וקסנופוביה, למען זכויות האדם ודיאלוג בין התרבויות". הפרויקט ממומן על ידי תכנית MATRA של משרד החוץ ההולנדי.

תוכן החוברת הוא באחריות YHRM ויתכן שהוא לא תואם את השקפתו של משרד החוץ ההולנדי.

תנועת הנוער למען זכויות האדם – YHRM yhrm.org

קומיקסים ממדינות שונות על כבוד וסובלנות

איך לעבוד עם קומיקסים של RESPECT

חוברת מתודולוגית למורים ומחנכים – ורונז', 2012, 48 עמ'

מחברת: אנסטסיה גלשינה

עורכת: אנסטסיה ניקיטינה

הגהות: לנה דודוקינה

עיצוב ועיצוד: אנדריי בובליקוב

ורונז'

2012

על הכריכה:

"מה ז'תומרת?" © (2011) מאת רומן סוקולוב

"תרנגול פשיסט" © (2001) ארדיל ישרוגלו, פרויקט RESPECT

תוכן עניינים:

מבוא: מה זה פרויקט "RESPECT" ומדוע הוא נוצר

הערכים והעקרונות – הבסיס הקונצפטואלי של הפרויקט

כיצד להעביד סדנאות RESPECT

איך יוצרים קשר עם הפרויקט RESPECT

נספח 1: תכניות שיעורים שפותחו ונוסו בתיכון הטכנולוגי באיז'בסק

נספח 2: דוגמאות לשיעורים שפותחו על ידי אנה ורונקובה עבור בתי הסוהר לקטינים

קישורים ללמידה ועבודה עם הנושא של RESPECT

מבוא: מה זה פרויקט "RESPECT" ומדוע הוא נוצר

RESPECT הוא פרויקט בינלאומי שהוקם על ידי צוות הפסטיבל המוסקבאי הבינלאומי של סיפורי קומיקס "קומיסיה", מרכז התרבות הגרמנית ע"ש גתה במוסקבה, בתמיכה של האיחוד האירופי.

RESPECT – אלה אלפי ספרי קומיקס, תערוכות, סדנאות לתלמידים, סטודנטים וקבוצות רב-גילאיות.

הפרויקט התחיל כשאחד הציירים המובילים וההוגים החשובים של קבוצת יוצרי הקומיקס שלנו נקלע לצרה. ברחוב ניגש אליו בחור צעיר ולבוש בקפידה ואמר לו: "אנחנו פשיסטים ואנחנו נהרוג אתכם", והיכה אותו בראשו באגרופן. התחילה קטטה, למרבה המזל איש לא נהרג, אבל האירוע זעזע אותנו. סיפרנו את הסיפור בבלוגים שלנו, ונתקלנו בתגובות שונות מאוד. כמובן שהרוב הביעו זעזוע, תמיכה והשתתפות. אבל היו גם תגובות בנוסח "חבל שלא חיסלו אותו". הרגשנו על בשרינו את רמת האלימות בחברה, את רמת התוקפנות והרצון לדכא כל שונות.

מיד החלטנו שאנו רוצים לשנות את העולם. בהתחלה חלק מאתנו, בעלי המזג החם, רצו לצאת לרחובות עם אלות בייסבול כדי להחזיר למי שקורא לעצמו "פשיסט".

אבל ברור שאם נגיב על אלימות באלימות, אנו מעלים את מפלס האלימות בעולם, מתחילים לדבר בשפה של הפשיסטים, הולכים בעקבות האינסטינקטים החייתיים שלנו. החלטנו אפוא לפעול בדרכים אחרות, כאלה שאנו מכירים היטב ושולטים בהם, אבל הם אינם כרוכים באלימות. גילינו שמדובר ב... קומיקס. הרי הצוות שלנו כבר הפיק במשך מספר שנים את האירוע הגדול – פסטיבל הקומיקס "קומ.מיסיה".

פרויקט RESPECT זה סיפור אישי של אדם אשר חווה על בשרו תקיפה של פשיסטים, החליט לשנות את העולם ולהוריד את מפלס השנאה והאלימות.

חשוב לדעת את זה כי מדובר באחד המסרים שאנחנו מביאים לכל המשתתפים בסדנאות שלנו. כששואלים אותנו "למה אתם באים אלינו עם הדיבורים האלה? מה הטעם אם אתם לא באים ללמד אותנו דבר?" – אנחנו עונים כך: "המצב שיהיה במדינה בעוד כמה שנים תלוי בדרך שבה התלמידים של היום מתייחסים זה לזה, לתרבויות שונות, למי ששונה מהם. ולא רק במדינה, אלא בעולם כולו".

העולם שלנו תלוי בכל אחד מאתנו וכל אחד יכול ליכול לשנות את העולם. אנחנו באמת בטוחים בכל, ולכן RESPECT זו אחת הדרכים שבחרנו להשפיע על איך ייראה העולם בעתיד הקרוב".

פנינו עם הפרויקט שלנו למכון גתה במוסקבה – הם אהבו מאוד את RESPECT והוחלט שנאחד כוחות. "קום.מיסיה" ומכון גתה הגישו בקשה למענק לאיחוד האירופי, כדי ביחד לרכז ולפתח את הפרויקט. זכינו במענק, והודות לתמיכה הכלכלית של האיחוד האירופי קיבלנו הזדמנות לפרסם ולהציג את חוברות הקומיקס בתפוצה גבוהה, ולשלוח אותם לכל רחבי רוסיה.

מוסקבה ויקטרינבורג פתחו את שעריהם בפני אמנים ממספר מדינות באירופה. הם שמעו הרצאות על השכלה הומניסטית ואנטי-פשיסטית (על ידי אנדריי יורוב והנוער למען זכויות האדם). הם גם נפגשו עם אנשי ציבור, פעילים בתחום זכויות האדם ועם נציגי המיעוטים (הומוסקסואלים, צוענים ועוד).

אחרי כן האמנים שבו הביתה וכל אחד צייר את הקומיקס שלו על RESPECT.

כיצד אפשר לעבוד עם הפרויקט RESPECT

הפרויקט בנוי כך שהמורים, המחנכים וכל מי שעוסק בהשכלה וחינוך יכול לקחת קומיקס, להציג תערוכה, או להשתמש בחוברת המתודית ולהעביר שיעורים – ניתן גם ליצור סדנאות חדשות.

אנו שולחים את חוברות הקומיקס לכל רחבי המדינה, וגם הסדנאות מתקיימות בכל מקום. אפשר להציג את התערוכה שלנו במוסד הלימוד, זה דורש פניה למארגני הפרויקט – ראו פרטי קשר בסוף החוברת.

נכון להיום קיימות 22 חוברות RESPECT.

לסיכום, המארגנים יסייעו לכם:

- לקבל את חוברות הקומיקס
- לקבל מוצגים מודפסים או דיגיטליים לתערוכה
- לקבל חוברת מתודולוגית
- לארגן יחד סדנא או סמינר

הערכים והעקרונות – הבסיס הקונצפטואלי של הפרויקט

ספרי הקומיקס אינם ספרי לימוד. הם לא נותנים תשובות נכונות ומוכנות. הם אפילו לא בהכרח משקפים אידיאולוגיה מסוימת. כל קומיקס הוא סיפור שצייר האמן, שמכיל את רגשותיו ורעיונותיו. הקומיקס הוא חומר למחשבה, פתיח לשיחה, לדיון, שאולי יביא לתובנות חדשות.

המילה RESPECT בסלנג הצעירים הרוסים מסמלת "כבוד" במובן הרחב של המילה.

כל אחד הוא מיעוט

לעתים קרובות אנו מתחילים את השיחה על הסובלנות וזכויות האדם מכל שבכל מקום על כדור הארץ, בכל חברה, קיים אי שיוויון בין חברי אותה הקהילה. כל אחד עשוי להיות שייך לרוב ולמיעוט בן זמנית. מכיוון שבעיות הקסנופוביה והגזענות אלה בדרך כלל בעיות של מיעוטים (אתניים, לאומיים, תרבותיים, מיניים ועוד) – אנו מדברים על כך שכל אחד מאתנו עשוי להיות מיעוט. אפילו אם הוא עצמו לא מודע לכך. למשל, המיעוט הגדול ביותר ברוסיה – גברים. והמיעוט הקטן ביותר הוא אדם אחד. כל אחד. הרי אין אנשים זהים וכל אחד הוא מיוחד במינו. לכן גם אם אתם חושבים שבעיות המיעוטים לא נוגעות לכם, אתם טועים. במדינות שונות ובקהילות שונות יש אפליה של מיעוטים לפי קריטריונים שונים, אבל הם כל הזמן משתנים. לכן בעיות המיעוטים הן בעיות של כל אחד מאתנו – לפחות בפוטנציאל.

הקהל שלנו

אנו פונים קודם כל לצעירים: בני נוער, תלמידי תיכון, סטודנטים ועוד. ככל שהאדם מבוגר יותר, כך קשה לו יותר לקלוט מידע חדש לחלוטין שלא מתיישבת עם תפיסת עולמו, וקשה לו יותר לשנות את דעותיו ולהיפתח לדברים חדשים.

גיל ההתבגרות זו תקופה שבה האדם מחפש את עצמו, הוא מתאווה למידע חדש, לרעיונות חדשים שהוא קולט בקלות. לכן הפרויקט RESPECT בעיקר פונה לבני נוער, לצעירים, שאפשר עוד להסביר להם שהחיים מורכבים יותר ממה שהם רואים בטלוויזיה או בספרי לימוד. אם מדברים עם מתבגרים על נושאים כאלה ומרגילים אנשים לחשוב על דברים בכוחות עצמם, הם עשויים לקחת את היכולת הזו ולהשתמש בה גם בבגרותם.

הפרויקט RESPECT אינו מלמד אלא מעניק חומר למחשבה. כדי להתחיל לחשוב באמת, עליך להטיל ספק במה שאתה רגיל לשמוע.

זה המניפסט שמופיע בכריכה האחורית של כל חוברת:

"שלום, תושבי כדור הארץ,

יש לנו חדשות בשבילכם: עולמנו שלנו משתנה.

אפשרות להיוולד במדינה אחת, ללמוד במדינה אחרת, לעבוד במדינה שלישית ולנפוש ברביעית – זו כבר מציאות קיימת. זה אומר שהכול התערבב. אף אחד לא יפתע מזה שהחבר שלך יהודי, המוכר בחנות – דגסטיני, המורה שלך אנגלי והשכנים – סיני ואינגושטי.

כך זה יהיה מעכשיו. הגיע הזמן להבין את זה וללמוד לחיות במציאות החדשה, מציאות רב-תרבותית.

תראה כמה תרבויות שונות יש מסביב: נוצרים, מוסלמים, בודהיסטים, רוסים, טג'יקים, צ'צ'נים, ראפרים, רוקיסטים, בניים ובנות... כולנו חיים בחברה אחת. על כוכב לכת אחד, במדינה אחת, לפעמים אפילו במשפחה אחת. כן, זה לא קל, אבל אם לא נעשה משהו, זה ממש לא יהפוך לקל יותר.

אז בוא ננסה לסכם בינינו משהו: אני מכבד את זכותך להיות שונה ממני. להתלבש אחרת, להאזין למוזיקה אחרת, להאמין בערכים אחרים. אני לא חייב לאהוב את זה, אבל זו זכותך ואני מכבד את זה. לעומת זאת, עליך לכבד אותי – את זכותי להיות שונה ממך, להיות מה שאני רוצה. זה יביא לנו כבוד ויהיה מגניב. והחיים יהיו טובים הרבה יותר.

אתם עוד תראה."

היום כאשר אנחנו עובדים עם בני נוער, אנחנו פוגשים בעיקר שתי גישות לבעיות של הגירה, רב-תרבותיות והתערבות של מערכות ערכים שונות בשטח אחד.

התשובה הראשונה היא "שילכו לארץ שלהם! למה הם באו!"

לא רק בני נוער חושבים כך, אלא גם מבוגרים רבים במדינה שלנו. אפשר לדבר על כך שגם אם לא נשים לב לחוסר האנושיות והאכזריות שבתשובה הזו, האופציה אינה קיימת. הם כבר באו והם לא ילכו מפה.

התשובה השנייה, שנשמעת גם מגורמים רשמיים ושהחברה האירופאית פיתחה בעשרים השנים האחרונות – הסובלנות והטולרנטיות. כמוכן, בקונספט הזה יש ערכים שקרובים ללבנו. לפי ההגדרה של אונסק"ו מ-1995, "סובלנות, הוא מונח וערך, שמשמעותו הנוהג של אדם או קבוצה להתייחס בכבוד, בהבנה ובהיעדר אפליה כלפי השונים ממנו מבחינה חברתית, תרבותית או דתית, גם אם הוא אינו מסכים עם דעותיהם, התנהגותם או אמונתם. סובלנות מקושרת בדרך כלל עם פתיחות כלפי האחר, נכונות לקבל את שונותו". הכוונה להרמוניה יציבה בין קבוצות שונות וזה ערך שאנחנו בהחלט חולקים עם הגדרה זו. אבל לעתים קרובות מתבלבלים בין סובלנות לסבלנות. הכוונה היא שהאדם אמור לסבול בשקט משהו שלא מוצא חן בעיניו – זה אומר שהוא צובר בתוכו תסכולים שבסופו של דבר עלולים לפרוץ החוצה בצורה של אלימות, מריבה, תגרה, או אפילו מלחמה. כלומר, דרוש פה מנגנון אחר. לא לסבול, אלא לקבל ולכבד.

ידוע שהקונספט של "סובלנות" מתפתח ברמה בינלאומית כבר עשרות שנים, אך המצב בעולם לא משתפר, ובמקומות מסוימים אולי אפילו מחמיר. התצפית שלנו על מצב העניינים בעולם, באזורים שונים של רוסיה (כמו צ'צ'ניה) מצביעה על כך שהסובלנות זהו קונספט של עובד ולא מצליח לשנות את העולם. זה היה ניסיון טוב לחשוב על הבעיה ולחפש תשובה, אבל הגיע הזמן לנסות משהו אחר.

יש בעיה נוספת עם תחום הסובלנות. ברוסיה עכשיו יש שיעורי חובה בכיתות בנושא סובלנות. אבל לרוב המורים אין שום חומרי לימוד על סובלנות, או שיש ספרי לימוד שרק מחמירים את המצב. התלמידים שומעים את המושג בשיעור, פוגשים אותו בתקשורת הרשמית ומתייחסים אליו כאל דבר-מה פורמלי וכפוי.

בסדנאות של RESPECT אנחנו דנים בפתרונות ומציעים לתלמידים להציע משהו חדש, לחשוב יחד על קונספטים שונים ולחשוב איך משפרים את המצב. אנחנו לא כופים את השקפת העולם שלנו, אבל בתור מנחים חשוב שנבהיר אותה באופן ברור, כדי לא להשאיר את התלמידים בוואקום ובתהייה לגבי ההשקפה האמתית שלנו.

אחת המטרות של הפרויקט – להיכנס בעובי הקורה ולחקור את השורשים של התופעה, מדוע מישהו מתחיל לשנוא אדם או קבוצה. אנו מאמינים שבלי להבין את הסיבות, את המקור של הרגשות האלה, לא ניתן להתגבר עליהם וללמוד לשלוט בהם.

הבסיס הקונצפטואלי של RESPECT

בבית הספר הבינלאומי של זכויות האדם והחברה האזרחית <http://inthrschool.org> מפתחים מסמכים קונצפטורליים של זכויות האדם ואנטי-פשיזם הומניטרי, והם היוו את הבסיס לפרויקט RESPECT.

כל האמנים שיצרו את חוברת הקומיקס שמעו הרצאות של פילוסוף סוציאלי ומומחה לזכויות אדם אנדריי יורוב. אנדריי מציע קודם כל לבדוק מחדר את המושג ולהפסיק להתייחס אליו באל מובן מאליו. היום המילים "זכויות האדם" ו"השיוויון בין כל תושבי הארץ", כמו גם "סובלנות", אלה ביטויים שנאמרים לעתים קרובות בלי הרבה מחשבה מאחוריהם. אבל אם ננסה לנתח אותם, נגלה שמדובר במושגים מורכבים ומאוד לא פשוטים.

בשיעור בכיתה י"א במוסקבה, בזמן הדיון בקומיקס, התלמידים אמרו משפט "כל האנשים שווים". כששאלו אותם: "מה זה אומר, במה זה מתבטא, השיוויון הזה?" הם ענו "מה זאת אומרת, הנה, יש זכויות האדם, כתוב שיש לאדם זכויות טבעיות ובלתי ניתנות לערעור". כשאנו מנסים לחקור מדוע הזכויות הן טבעיות, מי עלול לגזול אותם, מדוע הוא יכול או לא יכול – זו התחלה של שיחה על הקונספט של זכויות האדם, כיצד הן נשמרות, מי אמור להשגיח על זה וכו'.

במערכת החינוך יש נוסחה שאומרת שמי שיש לו זכויות, יש לו גם חובות. אנדריי יורוב הופך לגמרי את האימרה הזו ואומר – אם לאדם יש זכויות זה אומר שיש מישהו אחר שעומד על כך שהם יישמרו. יש גם אזרחים שיש להם זכויות מלאות אבל אין להם חובות – למשל, ילדים קטנים.

כלומר, אם האחרים לא משגיחים על כך שזכויות האדם יישמרו, אין שום משמעות לביטוי שלאדם יש זכויות. אם לאדם יש זכויות, אז קיימים אנשים אחרים שחובתם להשגיח שהזכויות יישמרו. כך אנו מגיעים למסקנה שזכויות האדם אינם דבר "טבעי", אלא מוסכמה חברתית. אם אנשים הסכימו לשמור על זכויות אדם, אז זה יהיה משמעותי, אם לא – המושג מאבד כל משמעות. יש לדייק ולומר שזכויות האדם זהו הסכם המסדיר יחסים בין היחיד לבין השלטונות, ולא כל הסכם בין בני אדם קשור לזכויות האדם.

אותו הדבר קורה עם המושג שוויון – בשיעורים של תיכונים אנחנו מציעים להם לנתח את המושג ולדון בו, כאשר יוצאים מהנחה שאין בהכרח תשובה אחת ויחידה שהיא נכונה. ניתן למצוא הגדרות רבות של "שיוויון" – אבל מי שהמציא אותן היו בני אדם כמונו, ואנחנו יכולים בשיעור שלנו לנסח מחדש את המושג בצורה כזו שהוא יהיה אקטואלי עבור הקבוצה כאן ועכשיו.

אחרי שהקבוצה הגדירה מהו שיוויון ניתן להתבסס על כך ולדון בהגדרות המקובלות של השיוויון (קונספט השיוויון בפני החוק, הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות אדם, ועוד).

מהו פשיזם ומה הצורות שהוא לובש היום

המסר שלנו לכל מי שעוסק בהשכלה ומדבר על סובלנות – תצטרכו להתחיל מעצמכם. בלי זה לא ניתן לשנות את העולם.

רגשות כמו פחד, איבה, תוקפנות טבעיים לאדם כמו לכל בעל חיים. אלה תגובות רגשיות שחייבים כדי לשרוד בעולם מסוכן. כולנו חשים אותם, זה הטבע שלנו.

אבל אדם מסוגל להיות מודע לתגובות שלו ולשלוט בהן, זה ההבדל בין התרבות האנושית לבין עולם החי. כל עבודה שמנסה להגביר את הכבוד ההדדי בעולם, מתחילה מכך שאדם יודה בפני עצמו בכנות שיש אנשים שגורמים לו לתחושות איבה, פחד, טינה, ואפילו לדחף תוקפני.

אחרי שהאדם מודה בפני עצמו שיש את הרגשות האלה בתוכו, הוא יכול ללכת להעביר קבוצות, ויחד עם המשתתפים להמשיך לעבוד על המודעות העצמית וההבנה והשליטה על רגשות אלו.

הקומיקס של הציירת האנליה קרי פרנסמן מדבר ישירות על אחת מהנחות הבסיס של האנטי-פשיזם ההומניטרי – בכל אחד מאתנו חי הפשיסט הקטן, הגזען הקטן, הרודן הקטן. רק אחרי שהמורה יכיר בזה וילמד לנתח ולשלוט ברגשות השליליים שלו כלפי אנשים אחרים, הוא יכול לדבר על כך עם תלמידים. אנחנו לא "מלמדים" ולא יוצאים מהנחה שיש לנו את התשובות הנכונות – אנו עובדים על פלורליזם של דעות. המושג "סובלנות" הוא לא מושג שאנו עובדים איתו, והוא לא נמצא בשימוש בסדנאות RESPECT.

עבודה עם עצמך

זה החלק הקשה ביותר של הפרויקט. המטרה היא לתת למשתתפים להתנסות במודעות. מודעות לרגשות האיבה, הטינה והתוקפנות כלפי השונה, מודעות לכך שאינך מושלם. כדי לעבור תהליך כזה, אנחנו צריכים להתנסות בכך. באידאל המנחה קודם כל עובד על כך בסדנאות במשתתף מהשורה, ורק אחר כך נכנס להעביר סדנאות. חשוב לפנות למארגנים של RESPECT בבקשה להעביר סדנא למנחים, סמינר מקדים וכדומה.

הערכים של הסדנא

כשבונים את הסדנא חשוב להשתמש בפורמטים שונים – מונולוג של המנחה, שיחה עם המשתתפים, משחקים שכוללים תנועה, עבודה בקבוצות קטנות, ציור של קומיקס.

סדנת RESPECT לא אמורה לשעמם! אין צורך להמציא משהו מבדר, אבל המטרה של המנחה היא לקיים דיאלוג, שיחה. אין לנו מטרה ללמד משהו ספציפי, לתת ידע.

רצוי מאוד שלתלמיד תהיה אפשרות לעזוב את הכיתה אם הוא מסרב להשתתף או אם משהו נוגד מאוד את עקרונותיו. לא חייבים להכריז על האופציה הזו בהתחלה, בטח שאין צורך להדגיש אותה (אחרת מישהו עלול לעזוב רק בשם בדיקת גבולות). אבל אם הדינמיקה של הסדנא היא כזו שיש מוקדי התנגדות או הפרעה בכיתה, אפשר לציין שהשתתפות בסדנא אינה חובה ומותר לעזוב את הכיתה. מדוע זה חשוב?

אנו מנסים להתרחק מהדוגמטיות. הכללים וההתנהגות שלנו מוכיחים שפלורליזם זה טבעי, שיש זכות קיום למספר נקודות מבט ודעות. גם חוסר רצון להשתתף זה סוג של דעה, לכן זו זכותו של כל משתתף.

כמובן שבבתי הספר יש חוקים מסוימים, התלמידים חייבים להשתתף בשיעורים, לדבר בהצבעה וכן הלאה. אנו לא שוללים או מבטלים את החוקים האלה. אבל סדנת RESPECT זה פורמט אחר שנמצא מחוץ למערכת הבית-ספרית. אם אנו רוצים לדבר עם המשתתפים בגובה העיניים וללמד אותם לכבד זה את זה, המנחים חייבים קודם כל לתת דוגמה של כבוד ופלורליזם.

המשימה להתאים את המסגרת הבית ספרית לפורמט שלנו אינה פשוטה. לדוגמה, כאשר אנחנו באים לכיתה והמורה אומר: "היום נדבר על כבוד הדדי, על שיוויון זכויות ועל פלורליזם", ואז מוסיף בקול נוקשה: "תהיו בשקט. להרים ראשים ולהקשיב היטב. לא להפריע!"

יש כאן סתירה פנימית בין מה שנאמר לבין סגנון התקשורת. אפילו אם לא ניתן לשנות את זה מיד, צריך לפחות להיות מודעים לכך, להבין שזה מצב בעייתי, ולא רק לקרוא לתלמידים לכבד זה את זה, אלא להראות איך עושים את זה בפועל ממש.

המטרה שלנו היא להעשיר את תפיסת העולם, להרחיב את התפיסות, להראות שיש נקודות מבט רבות על אותה הבעיה, ואולי שאף אחת מהן אינה "נכונה" יותר מהאחרות.

צורת הסדנא יכולה להיות חופשית, והעיקר שלא תנגוד את הערכים והעקרונות שניסו לנסח עד כה.

יש כלל נוסף שאנו רואים בו חשיבות: המנחה מעביר רק סדנאות שעבר אותן בתור משתתף מין השורה.

אנו מניחים שלא כל מי שירצה להעביר את הסדנאות יכול להגיע אלינו לסמינר. אנו ננסה לפתור את הבעיה: לצרף קבצי וידאו לחוברת, צילומים מהשיעורים, סרטים, טקסטים שמבטאים את התפיסה שלנו.

המנחה צריך להיות מוכן לכך שהתלמידים יענו לו בכנות ויביעו דעות גזעניות וקסנופוביות. לדוגמה, הם מדברים על סובלנות ועל כך שכולם שווים ויש לכבד כל אדם, ובאותו שיעור, כששואלים אותם "מה הייתם עושים, לו הייתם הממשלה, עם מהגרי העבודה?" עונים: "היינו מגרשים אותם, מה זאת אומרת, זו המדינה שלנו!"

השיחה בסדנא יכולה לגעת בכל מיני נושאים וזה בסדר - בשביל זה הסדנאות האלה קיימות. בבית ספר מסוים התלמידים טענו שהם רוצים שמהגרים יעזבו כי הם פוחדים "מהשמדת התרבות שלנו". אז שאלנו אותם "מהי, לדעתכם, התרבות שלנו?" תלמידי י"א לא יכלו לענות על השאלה הזו בצורה שתספק אותם, מה שהראה להם שמאחורי סיסמאות: "הם ישמידו את התרבות שלנו" מסתתרת תפיסת עולם אינפנטילית וחוסר ניסיון בבניית תפיסת עולם משלך.

אחת המטרות של סדנאות RESPECT היא לגרום לתלמידים לחשוב באופן עצמאי, לנסח את דעתך, להודות שלפעמים אין לך דעה מוצקה על משהו, להקשיב לדעה של אחר, בלי להיכנס לדבריו ובלי להתחיל להתווכח, בלי להקשיב עד הסוף ובלי להבין למה התכוון האחר.

מושג "המנחה" הוא לא שגרתי במערכת החינוך, כי הוא בעצם מאפשר את קיומן של דעות לא מקובלות בקרב התלמידים. הסדנאות שלנו לא שמות להן למטרה ללמד, אלא לשאול ביחד שאלות קשות ולחפש ביחד תשובות.

כאשר המורה הוא אחד המשתתפים בסדנא

זו כנראה הסוגיה הקשה ביותר בסדנא, כי המורה מגיע למעמד שאינו רגיל אליו. אפילו המורים הפתוחים והבלתי פורמליים בשלב מסוים מתחילים להסביר למשתתפים איך להתנהג. אם המורה הוא אחד המשתתפים ב"קבוצה קטנה", הוא ינסה להביא את התלמידים לדעה "נכונה" אחת. זה עלול להיות ניסיון לא קל למורה. לכן זו סוגיה שצריך לחשוב עליה היטב לפני שמחליטים שהמורה הולך להשתתף בסדנא. הכי חשוב שהמורה יהיה מוכן לשינוי התפקיד והסטטוס שלו בקבוצת תלמידיו.

חשוב להביא חוברות קומיקס כדי שלמשתתפים יהיה שדה אחד של מושגים, רגשות, דימויים. אם מתקיימת יותר מסדנא אחת רצוי להשתמש, מלבד חוברות הקומיקס, בסרטונים. גם הם מביאים במהרה את הקבוצה למצב שיש להם עולם דימויים משותף וחומר לדיון.

לעולם אנו לא מנסים לטעון בפני התלמידים שהמסקנות שהם הגיעו אליהן בעקבות הסדנא "נכונות" או "אינן נכונות". RESPECT מניח מראש שיש מספר דעות שונות ואולי אף מנוקדות בקבוצה אחת.

אין זה אומר שהמנחה לא צריך להביע את דעתו. אנו מביעים את דעתנו כי זו גם דעה שגם לה יש לגיטימיות.

הגיאומטריה של המרחב

על מנת ליצור אווירה פחות פורמלית רצוי לשנות את סדר הישיבה, להזיז את השולחנות ולסדר את הכיסאות במעגל. המעשים האלה לא רק גורמים לשינוי האווירה אלא גם משנים את יחסי הכוחות תלמידים-מורה, ומאפשרים שיוויון בין המשתתפים.

אחת המטרות היא לתת לכל משתתף להביט לתוך עצמו, לשים לב לתגובות שלו, רגשותיו, ללמוד אותם, להבין מאיפה הם באים. אחרי זה יתכן שחלק מאתנו יקבלו בהבנה גדולה יותר את האחרים, יבינו יותר את הרגשות השליליים שלהם.

בטיחות

בסדנאות עלולים לצוץ רגשות, תחושות או זכרונות חזקים, שקשה לשלוט בהם. חשוב שיהיה מרחב בטוח ונוח בשביל התהליך הזה. אם מדובר בסדנא חת פעמית, אולי כדאי לתאם ציפיות: "היום לא נוכל להתעמק בנושאים ובעיות אלא רק ניגע בהם, נתחיל לדון בהם".

אם המנחה מבין שאחד המשתתפים/ות הושפע יותר מאחרים, שהוא או היא מזועזע/ת קשות או נפגע/ה קשות, יש טעם להישאר לעבוד איתו או איתה בנפרד, אחרי הסדנא, כדי להחזיר לכל הפחות רוגע ויציבות לנפש הצעירה.

כיצד להעביר סדנאות RESPECT

אפשר לעשות סדנא אחת או סדרת סדנאות.

סדנא בודדה (בין 60 ל-80 דקות)

זו בעצם סדנת היכרות עם הפרויקט, עם הבעיות והגישה שלנו לפתרון.

אנו מציעים לכם את מערכי השיעור שלנו, אפשר לקחת אותם כבסיס ולהשלים ברעיונות שלכם, בהתאם להיכרותכם המוקדמת עם בני הנוער או התלמידים שלהם מיועדת הסדנא.

חשוב לציין ש-40 דקות זה מעט מדי לסדנא זו. אפשר ולכדאי לקבוע אותה בסוף היום ולהקצות לה בין שעה לשעה וחצי. להלן מערך של סדנת היכרות לדוגמא.

המטרות והיעדים של הסדנא:

- להכיר לתלמידים את נושא הכבוד, הסובלנות, לעומת הקסנופוביה. לברר מה הם כבר יודעים ומה הם חושבים על כך.
- להכיר להם את תרבות הקומיקס לא רק בארץ, אלא בכל העולם.
- דרך משחקים, ציורים ודיונים להראות את השוני בין האנשים, שבהכרח יביאו לעימותים – וכל אחד צריך להחליט כיצד הוא ינהג במצב כזה.

מערך לדוגמא.

היכרות – 10 דק' או פחות

1. אם יש פחות מ-20 משתתפים, כדאי לעשות היכרות. כל אחד יגיד מה שמו ומה מצב הרוח שלו במושגים של תחזית מזג האוויר (למשל: "מצב הרוח שלי – כמו יום שטוף שמש" או "מעונן חלקית עם סופות רעמים מדי פעם").
2. אם יש יותר מ-20 משתתפים, רק המנחה יציג את עצמו.

סיפור על RESPECT – 5 ד'

"מה נעשה כאן היום? נספר על פרויקט RESPECT. ועל הכבוד. כל אחד יוכל להשמיע את דעתו, לספר על המחשבות שלו ולהציע את הפתרון שלו לבעיות – או לא להציע. באנו לדבר איתכם על הבעיות האלה כי אנחנו מאמינים שדווקא אתם יכולים להשפיע על המצב בארץ בעולם בעוד עשור או שניים".

"סובלנות", "כבוד", "קסנופוביה". 5-7 ד'

בשיטה של סיעור מוחות – נעבוד עם אסוציאציות על המושגים האלה (רצוי להתחלק לקבוצות ולתת לכל קבוצה את אחד המושגים). במשך מספר דקות אוספים את כל הדעות האמירות והרעיונות של חברי הקבוצה. רשמים את הכול על הלוח, ואז המנחה מנתח את התוצאה. מוצאים את הנושאים העיקריים שהמשתתפים הזכירו ומסבירים כיצד נעסוק בהם בסדנא.

קומיקס, 5 ד'

"מלבד שיחות חשובות על נושאים אקטואליים ורציניים, אנחנו גם קוראים ומצירים קומיקס".

כניסה לעולם הקומיקס.

"קומיקס זהו קודם כל סיפור. לכן כל אחד מכם יכול ליצור קומיקס. לא חייבים לדעת לצייר יפה – באתר שלנו רואים שלא כל האמנים הם דווקא ציירים מומחים עם טכניקה גבוהה. בואו נראה מהן הבעיות של כבוד הדדי שאפשר לתאר או לבטא בעזרת קומיקס. כדי שיהיה מעניין יותר, נראה קומיקס אחד על המסך, אבל אתם תמציאו לו סוף".

נראה סיפור קומיקס שיוקרן על המסך, מלבד העמוד או שני עמודים האחרונים.

עבודה בקבוצות קטנות. 10 ד'

כל קבוצה תגיש הצעה שלה לסיום של הקומיקס, או אפילו כמה גרסאות לסיום.

דיון, לא יותר מ-5 ד'

על מה הקומיקס הזה?

כיצד מתבטא בו – סובלנות, כבוד, או קסנופוביה?

מצירים קומיקס משלנו – 10 ד'.

משימה: לחשוב על סיפור או להיזכר בסיפור שקרה. אם הקבוצה לא ברמה גבוהה מספיק, מבקשים להמציא סיפור על בסיס הקומיקס שראינו. דגם נוסף שאפשר להציע: "גיבור – אנטי-גיבור – פגישה – קונפליקט – במה הסתיים הקונפליקט – המצב האידאלי לפתרון הקונפליקט".

הדיון בקומיקס, 10 ד'

אם מדובר בקבוצה גדולה, עדיף שהדיון יערך כעבודה בקבוצות קטנות.

אם נותר זמן אפשר שוב לעבוד עם האסוציאציות על המילים "סובלנות", "כבוד", "קסנופוביה".

חשוב שהמנחה יראה איך השתנו האסוציאציות מתחילת הסדנא וידון בשינוי זה עם התלמידים. זמן הפעילות – לא יותר מ-7 דקות.

סיום: במעגל, כל אחד צריך לסיים את המשפט: "אחרי הסדנא הזו אני רוצה..."

סדנא חד פעמית, 45 דקות

הקדמה, 10 ד'

מהו פרויקט RESPECT?

מה אתם יודעים על קומיקס?

האם מישהו קרא או צייר קומיקס פעם?

האם שמעתם את המילה "סובלנות"? מה זה?

האם שמעתם על "קסנופוביה"? מה זה?

(שאלות אלה מסייעות לחבר את הקבוצה לנושא ועוזרות למנחה לאבחן את הקבוצה)

משחק חימום, 10 ד'

למשל "הרוח נושבת". משחק המאפשר הכרות יותר מעמיקה בין המשתתפים או לחילופין להכניס את משתתפי הקבוצה לנושא אותו אתה רוצה להעביר.

אפשרות 1:

מוציאים כסא אחד ואחד מהמשתתפים עומד במרכז המעגל. הוא אומר "הרוח נושבת לכל מי...". ואומר משהו שמשותף לחלק מהמשתתפים: "כל מי שמרכיב משקפיים". מי שזה נכון לגביו אמור לקום ולהחליף מקום כולל זה שעומד במרכז. מי שלא מצליח לתפוס מקום הוא זה שעומד במרכז ואומר את הקריאה הבאה... המנחה יכול לכוון את הנושאים לדוגמא: "הרוח נושבת לכל מי שאוהב קומיקס...".

קריאת קומיקס בקבוצות

המנחה מחלק את המשתתפים לכמה קבוצות שכל קבוצה מקבלת 3 ספרוני קומיקס. המשתתפים בוחרים אחד, קוראים אותו ודנים בו, מדברים על הנושא, הגיבור, המסר, האם הם מסכימים עם האמן של הקומיקס, או שיש להם דעה אחרת... הפעילות במשך 10 ד'.

דיון בכיתה, 10 ד'

כל קבוצה שולחת נציג שמסביר לכיתה את המסקנות של הדיון שהיה בקבוצה.

סיכום 5 ד'

קורס – 3 סדנאות

סדנא ראשונה:

היכרות עם הפרויקט והקונספט של RESPECT

קריאת קומיקס ודיון בעקבותיו

משימה: לצייר או למצוא באינטרנט דמות קומיקס או דמות מאויירת שהיא ההפך ממך.

סדנא שניה:

כל אחד מספר על הדמות המנוגדת. מה הרגשות שהדמות גורמת לך?

מציירים קומיקס של 6 משבצות.

1. דמותך

2. הדמות ההפוכה

3. הפגישה
4. אתם מגיעים לאי בודד
5. התקשורת והיחסים בין הדמויות
6. סיום – איך הכול נגמר?

דיון בקבוצות קטנות: נדבר על הקומיקס. כיצד אנו מתקשרים עם מי שמאוד שונה מאתנו? כיצד נוכל להגיע להבנה ולהסכמה?

סדנה שלישית:

אימון מודעות. כל אחד יעבוד על המודעות שלו לייחודיות שלו ולייחודיות של האחר.

ננסה להיות מודעים לרגשות השונים שעולים בנו.

נתאמן על פתרון בעיות והסכמה בתוך הקבוצה.

נסכם וננסח את הדברים שלמדנו בשלושת המפגשים.

איך יוצרים קשר עם הפרויקט RESPECT

אנחנו רוצים שתהיו איתנו בקשר! אנו מוכנים לספק לכם את חוברות הקומיקס, לארגן אצלכם תערוכה ועוד. ובעיקר אנו מוכנים לפתח יחד איתכם שיעורים וסדנאות, שיתאימו דווקא לקהל היעד שלכם.

אם אתם רוצים:

- לקבל גרסה סופית של החוברת המתודית
- להנחות סדנאות RESPECT
- להשתתף בהנחיית הסדנאות
- לקבל חוברות או לארגן תערוכה

בבקשה תהיו איתנו בקשר!

כתובת:

comics.respect@gmail.com

אנסטסיה גלשינה

+7 926 584 75 28

סרגיי סימונוב

+ 7 925 186 18 07

אנסטסיה ניקיטינה

+ 7 915 548 71 90

נספח 1: תכניות שיעורים שפותחו ונוסו בתיכון הטכנולוגי באיז'בסק

גיל התלמידים: 14-15

פיתחו, העבירו וכתבו:

פרשקובה ט.ב., חברובה אי.ב., שדרינה א.א., דבינסקיך ז'א.

איך נוצרו השיעורים האלה, המהווים דוגמא לסדנת RESPECT משלכם, שניתן לפתח בהתאם לצרכים

מורים מהתיכון הטכנולוגי באיז'בסקי התקשרו אלינו, לרכזי הפרויקט RESPECT, בבקשה ליצור סדרה של סדנאות עבור בית הספר שהם מלמדים בו. במשך חודש פיתחנו יחד סדרה של מערכי שיעור. בהתחלה שלחו לנו מאיז'בסק מערכי שיעור, אבל במצבם הראשוני, לרוב הם לא התאימו למסגרת או לקונספט של RESPECT. החלפנו דעות, הכנסנו שינויים, הערנו הערות, וכך נולדה סדרת סדנאות שאנו מציגים לכם כאן.

השיעורים האלה מבטאים את האופן שבו מסתכלים המורים באיז'בסק על הפרויקט RESPECT.

אנו מודים מאוד לעמיתינו על התרומה שלהם לפרויקט המשותף שלנו.

שיעור 1.

הנושא: "הבסיס של העולם הוא..."

אופן העברת הסדנא: "שולחן עגול" עם משחקי תפקידים ודילמות.

היעד: להביא את התלמידים לבדיקת המושג "סובלנות", לעודד אותם לחפש הגדרה משלהם למושג.

מטרות הסדנא:

מטרה לימודית: לבנות מוכנות לנתח את תוכן הקומיקס ולהבין את משמעותו באופן עצמאי.

מטרה חינוכית: חינוך ליחס סובלני, אדיב ומכבד לאחר; גיבוש הקבוצה ופיתוח של יחס מכבד בתוך הקבוצה.

מטרה התפתחותית: פיתוח חשיבה יצירתית ויכולת יצירתית; פיתוח חשיבה ותפיסה חברתית, רגישות חברתית, יכולת הקשבה, אמפטיה, הכלה של האחר.

ציוד: מחשב ומקרן, לוח, חוברות הקומיקס "עיניים", "איב", "תרנגול נאצי", "אפוקליפסה", "גאוות הגזע".

אורך השיעור: 60 דקות.

יעד הסדנא היה להגיע עם התלמידים לניתוח של מושג הסובלנות. הוחלט לא לומר את המילה "סובלנות" בתחילת השיעור כדי לא לקבל מהתלמידים סיסמאות ומשפטים מוכנים

מין הנלמד. היעד הושג על ידי דיון של המשתתפים בתוכן הקומיקס, והשוואה של סיפורי הקומיקס למצבים אמתיים מהחיים שלהם. בשלב אחרון של הסדנא התלמידים יצרו קולאז'. חלק מהקבוצות חתמו על עבודות הקולאז' "סובלנות" או "טוב לב", מיוזמתם. במהלך הדיון הם הסבירו שכולנו צריכים לשאוף לסובלנות וטוב לב כלפי האחר.

שלב אחד לא נכלל בסופו של דבר בסדנא – שלב המודעות. זאת משום שתוך כדי הכנת הקולאז' הראשון כל הקבוצות מלבד אחת, החלו מיוזמתן לבדוק את הסיבות, לנתח את הסיטואציה ולמצוא פיתרון למצב, למצוא פשרה או דרך להימנע מסיטואציה. לכן לא ראינו צורך לחזור לקולאז'ים כדי לנתחם.

המטרה הלימודית – כלומר בניית יכולת לנתח את תוכן הקומיקס כדי להוציא ממנו את מירב המידע – התגשמה דרך קריאת הקומיקס, מילוי טבלה מס' 1 ודיון שהתפתח סביב התנהגות הגיבורים, בשלבים שונים של פעילות. חייבים לציין שבשלב השני השאלות נשאלו בעל פה, לכן לא היו ברורות מספיק. לכן כדי לדייק את המשימה, אנו ממליצים להשתמש בטבלה מס' 2.

המטרות החינוכיות התגשמו תוך כדי הדיון בקומיקס. התלמידים האזינו זה לזה, ניהלו דיון ענייני וחיפשו להגיע למחנה המשותף.

במילוי המשימה האחרונה התלמידים קיבלו הזדמנות להביע את עצמם בדרך יצירתית ולפתח חשיבה יצירתית. הקולאז'ים סיכמו יפה את הסדנא והצביעו על מוכנות ופתיחות של תלמידים לסדנאות מהסוג הזה.

חברת קומיקס שעוררה עניין מיוחד הייתה "תרנגול נאצי".

שיעור 2.

נושא השיעור: "אני ייחודי".

אופן העברת הסדנא: "קייס-סטאדי", או סימולציה. התלמידים מתבקשים לדון בסיטואציה מסוימת שעשויה לקרות, אשר מדגימה דילמה מוסרית ומעשית, וגם הופכת ידע כלשהו לאקטואלי ולכזה שלא ניתן לפתור אותה בלעדיו. בעזרת השיטה ניתן בעצם לנתח דילמה מורכבת על בסיס מקרה מסוים או טיפוס.

היעד: יצירת דימוי עצמי חיובי ולהגדיר את הצורך בכבוד כלפי האדם האחר כאישיות ייחודית.

מטרות השיעור:

מטרה לימודית: ללמוד לזהות את הרגשות שמופיעים בנו בזמן מפגש עם אדם ששונה מאתנו. ללמוד למצוא את הצד החיובי של פגישה כזו.

מטרה חינוכית: לאפשר שיח פתוח של התלמידים על עצמם ולהראות את הצדדים המאחדים וגם כאלה שייחודיים למשתתף מסוים. לחנך ליחס סובלני כלפי ייחודיות של האחר.

מטרה התפתחותית: פיתוח יכולת מודעות עצמית וניתוח רגשות של עצמך, יכולת לנהל דיאלוג פנימי על עצמך באופן חיובי. פיתוח רגש כבוד עצמי ויכולת לכבד את האחר.

ציוד: מחשב ומקרן, לוח, חוברות קומיקס "מה זאת'ומרת?" ובוטנים.

אורך הסדנא: 60 דקות

יעד הסדנא היה יצירת דימוי עצמי חיובי ולקבלת האחר כייחודי ויחיד במינו. היעד הושג על ידי דיון בקומיקס "מה זאת'ומרת?" וההשוואה בינו לבין מצבים דומים מהחיים אמיתיים, שהשלימה את הדיון.

בשלב האחרון בסדנא התלמידים חיברו שירים שהתחילו בשורה "אני אחד ויחיד".

חשוב לציין שלפני הסדנא הזו המנחה חייב ללמוד היטב את השיטה של "קייס סטאדי". חייבים להיות מדויקים ולקיים את כל השלבים של העבודה על ה"קייס" בלי לערבב אותם או לדלג על שלב כלשהו. יש לכך חשיבות רבה.

לא חייבים להתחיל את הסדנא בחיפוש אחרי הבוטן שלך. אפשר להחליף את הבוטנים בחפצים אחרים. חשוב שהם יהיו דומים אבל ייחודיים, לדוגמא החלפנו את הבוטנים בעלים של צמח. העיקר זה להגיע להבנה שכל אחד הוא מיוחד, בדיוק כמו שכל הבוטנים או העלים רק נראים זהים, אבל הם לא...

המטרה הלימודית "ללמוד לזהות את הרגשות שמופיעים בנו בזמן מפגש עם אדם ששונה מאתנו. ללמוד למצוא את הצד החיובי של פגישה כזו" הושגה תחילה דרך משחק הדומינו, ואז דרך הקריאה בקומיקס ודיון במצבים מהחיים שהתלמידים נתקלו בהם. חשוב לציין ששאלות הקשורות לניתוח ה"קייס" חייבות להיות מדויקות מאוד. מומלץ לרשום אותן על הלוח כדי להיות ברורים יותר.

המטרות החינוכיות הושגו בזמן הדיון בקומיקס. התלמידים שמעו זה את זה, ניהלו דיון וניסו להגיע למסקנות משותפות.

התלמידים גילו חשיבה יצירתית ויכולות יצירה בזמן המשימה האחרונה. השירים סיכמו את הסדנא והראו שהתלמידים מבינים את הייחודיות של כל אדם.

שיעור 3

שם השיעור: "אני רואה משהו מוזר"

אופן העברת הסדנא: "שולחן עגול" עם משחקי תפקידים ודילמות.

היעד: לפתח יכולת לגבש דעה עצמאית, לוותר על הדעות הקדומות, על הסטראוטיפים ועל החשיבה המקובעת על "האמת האחת והיחידה". לפתח יכולת לשתף פעולה דרך לימוד, אמפטיה וחשיבה.

מטרות הסדנא:

מטרה לימודית: ללמוד לנסח בעיות טיפוסיות, הקשורות לתקשורת שאינה סובלנית, ולגלות צורות של תקשורת סובלנית ומקבלת.

מטרה חינוכית: חינוך ליחס סובלני, אדיב ומכבד לאחר; גיבוש הקבוצה ופיתוח של יחס מכבד בתוך הקבוצה.

מטרה התפתחותית: פיתוח חשיבה יצירתית ויכולת יצירתית; פיתוח דמיון ודרכי ביטוי עצמי מגוונות; פיתוח תכונות של אישיות פלורליסטית שמסוגלת להבין וליישם את העקרונות היותר חשובים של הסובלנות בחיי היום-יום.

ציוד: מחשב ומקרן, לוח, דפים, טושים, פקעת חוטים.

אורך השיעור: 60 דקות.

יעד הסדנא היה לפתח יכולת לגבש דעה עצמאית, ליותר על הדעות הקדומות, על הסטראוטיפים ועל החשיבה המקובעת על "האמת האחת והיחידה". לפתח יכולת לשתף פעולה דרך לימוד, אמפטיה וחשיבה. היעד הושג על ידי יצירת התלמידים קומיקס משלהם, בנושא "אני רואה משהו מוזר", הניתוח של הקומיקס והשוואתו למה שיצרו הקבוצות האחרות.

ברצוננו לציין מספר דברים:

1. בזמן העבודה על הקומיקס יש לחלק את התלמידים לקבוצות קטנות של 3, מקסימום 4 תלמידים. אצלנו בקבוצות של 5-7 משתתפים רק חלק מהם עבד, וחלק נותרו כצופים מין הצד, פסיביים. זה קרה לא בגלל שהם לא ידעו לציין או לא הייתה להם דעה, אלא בגלל שמישהו פעיל ומהיר יותר התחיל כבר לעשות את המשימה... (זה אופייני למתבגרים).
2. יש להסביר את הכללים של הקומיקס בצורה ברורה וממוסגרת מאוד. אך ראשית כל קבוצה צריכה לחשוב ולהחליט יחד על מקום ההתרחשות. לא שמנו לב לזה, והדבר התמסס. בהמשך בחלק מהקומיקסים לא היה ברור כלל איפה מתרחש המעשה ומה קורה שם. צריך להחליט את זה לפני כן, ואז לצייר יחד, משבצת אחרי משבצת, אחרי ההסבר של המורה.
3. יש להקדיש זמן להצגת הקומיקס (3-4 דקות). זאת כדי שלא תהיה זו הופעה ספונטנית אלא ממש מצגת מסודרת – מה הבעיה שהקומיקס נוגע בה? מדוע בחרתם את הבעיה או הדילמה הזו? מה התגובה של המחבר ל"דבר מוזר"? מה הוא עושה כתוצאה מכך? אפשר לתת מספר שאלות לקבוצה (ישנן שאלות לדוגמה בטבלה), כדי שיכינו את הצגת הקומיקס.

המטרה הלימודית "ללמוד לנסח בעיות טיפוסיות, הקשורות לתקשורת שאינה סובלנית, ולגלות צורות של תקשורת סובלנית ומקבלת" הושגה תוך כדי יצירת הקומיקסים.

לאורך כל הסדנא התלמידים גילו יכולות אמנותיות וחשיבה יצירתית. סיכום הסדנא - זהו משחק עם פקעת חוטים שבמהלכו התלמידים מסכמים את הסדנא כולה, את החוויות ואת הלקחים. להלן חלק מהאמירות של התלמידים בסיום הסדנא, כשנשאלו לגבי הדברים החדשים שהבינו או למדו בעקבות הסדנא:

- הבנתי שכבוד לאחר זו באמת תכונה חשובה מאוד.
- לא יודע למה, אבל חשבתי שאדם יכול לכבד שומר או עובד ניקיון לא בגלל שהוא רוצה להיות כמוהם, אלא דווקא כי הוא לא רוצה שיהיו לו חיים כמו שלהם, והוא מקווה שטוב לבו יסייע לו בכך. עליך להיות אדיב כלפי כל אחד.
- אני ייחודי. אין עוד אחד כמוני.

- הבנתי שזה נכון מה שאומרים – יש לאהוב ולכבד את הזולת לא בגלל דבר מה, אלא פשוט כי הוא אדם.
- כל האנשים שונים, יש להשתדל להבין ולקבל אותם כמו שהם עם היתרונות והחסרונות.
- אסור להיות כמו התרנגול הנאצי, זה לא נכון.
- אם החבר שלך פתאום הפך לקירח, אז מה. הוא עדיין צריך להישאר חבר שלך מבחינתך.

נספח 2: דוגמאות לשיעורים שפותחו על ידי אנה ורונקובה עבור בתי הסוהר לקטינים

עבודה בבתי הסוהר לקטינים.

פרויקט RESPECT עובד עם כל האוכלוסיות, כולל מי שמכונה "נוער עבריין".

איך חיים בני נוער במקומות האלה – בדרך כלל אין לנו מושג, ולהם אין למי לספר.

מה יכולים לעשות שיעורי קומיקס בבתי הסוהר לקטינים?

מלבד תקשורת בינאישית ומשהו לעסוק בו בשעות הפנאי, זו הזדמנות לדבר על מה שהנערים או הנערות היו רוצים לשנות בחייהם, על מה הם חולמים. לשמוע אותם. כמו כן, זה עוזר להם להפנות את המרץ ליצירה, ולא להרס-עצמי...

כמו כן, לקומיקס בבתי הסוהר האלה יש גם תפקיד לימודי. הרבה נערים כאלה מתקשים לקרוא, וסיפורים קצרים ומאויירים שאפשר להקריא בקול לפי התור, תורמים לפיתוח יכולת הקריאה והעניין בספרים.

המטרה של העבודה עם "נוער עבריין": ללמד את בני הנוער לספר את סיפור חייהם בעזרת קומיקס.

העברנו סדנאות של RESPECT בבית הסוהר מוז'איסק (אזור מוסקבה), אלקסינסק (אזור טולה), "וינזילי" (אזור טיומן).

בדרך כלל לימדנו בקבוצות של 30-50 בני נוער.

מהלך הסדנא:

המנחים מציגים את עצמם ומספרים על הפרויקט – 5 דקות.

הצעה לקרוא קומיקס בקבוצות (בדומה לסדנאות בבתי הספר), בכל קבוצה קוראים קומיקס אחד.

משימה : לספר ב-1-2 משפטים (בעל פה או בכתב) על מה הקומיקס.

דיון בקומיקס, 15 דקות.

דוגמא למשימה של יצירת קומיקס.

"הכותבים"

קומיקסים "קטגוריום" או "היודיו של הפאשיסט הקטן" מודפסים עם בלוני דיבור ריקים (סה"כ 14 עמודים A4 ללא השער).

המשתתפים מתחלקים לקבוצות. כל קבוצה מקבלת 2-3 עמודים של קומיקס. יש להם 5 דקות לחבר טקסט ולרשום אותו בבוועות הדיבור הריקות. אנחנו מתעלמים מהכתיב...

כל קבוצה מקריאה בקול מה הם כתבו, לפי סדר העמודים, ומראה לכולם את התוצאה. נוצר סיפור משותף משעשע ולפעמים מפתיע – אפשר להציע למשתתפים ליצור קומיקס משלהם על בסיס הסיפור.

"הציירים"

בני הנוער אוהבים להעתיק דמויות של קומיקס, קשה להם להמציא דמויות משלהם.

1. כל אחד יכול לבחור דמות מקומיקס של RESPECT ולצייר אותה.
2. אנו מציעים לבני הנוער לצייר את הדמות דומה להם, להפוך אותה ל"אני האחר" שלהם.
3. המשימה היא להמציא קומיקס בהשתתפות הדמות.

מציירים קומיקס יחד

מחלקים דף 4A במאוזן ל-6 משבצות.

אני	ארץ שלי	הבית שלי
אני בעוד חמש שנים	איפה אגור בעוד 5 שנים	במה אעסוק בעוד 5 שנים

העלילה:

למעלה: אני (אפשר לצייר דיוקן עד הכתפיים ולהשתמש במראה), הארץ או העיר שלי, הבית שלי (בניין רב קומות או בית פרטי, למשל).
למטה: אני בעוד חמש שנים (חלום שלי), איפה אגור ובמה אעסוק.
המשתתפים יזדקקו לעזרה ומעורבות מהמנחה שסייע להם להיזכר בפרטים שאפשר לצייר.

"דיבורים"

האם המשתתפים יודעים איך אפשר להעביר את הדיבורים של גיבורי הקומיקס?

הציוד: דף 4A שמחולק ל-6 משבצות.

משימה: נסו להיזכר או תמצאו שיחה עם מישהו שאתם רבים איתו הרבה. הורים, מכרים, חברה או חבר...

הוא או היא אומרים	אני עונה
הוא והיא היו רוצים לומר (ענן)	אני הייתי רוצה לומר (ענן)

	איך זה היה בעולם מושלם
--	------------------------

"אני והוא"

אותו הציוד, רק 10 משבצות:

האחר (מי שהכי מעצבן אותי, מי שאני לא אוהב)	אני (דיוקן עד הכתפיים)
הכלב שלו	הכלב שלי
החברים שלו	החברים שלי
אימא שלו	אימא שלי
	המשבצת המשותפת: מצב שבו אנו נאלצים להישאר יחד, והדיאלוג בינינו

המשימה מאפשרת לחשוב – האם אנו אומרים תמיד את מה שאנו חושבים? האם השני באמת רוצה לפגוע או שהוא פשוט לא יודע לבטא את הדאגה שלו אחרת? כיצד אפשר למנוע מריבה?

חשוב לסיים את הדיון בנימה אופטימית, כדי שלא תישאר תחושה של תסכול.

אפשר להוציא עיתון ולפרסם שם את הקומיקסים הטובים ביותר בנושאים אקטואליים.

נערים בחברה כזו חושבים מהר מאוד אבל גם מאבדים עניין מהר מאוד. חשוב לא לאבד את המומנטום. לתת משימות קצרות של 5-7 דקות ולגוון אותם. אפשר להשמיע מוזיקה בלי מילים או שיר בשפה זרה ולבקש לצייר מה, לדעתם, אומרת המוזיקה או השיר. אם עניין הציור לא הולך, אפשר להתחיל ממשחק חימום "אני והשכן".

השכן – הוא כל אחד שאוכל, ישן, לומד או עובד לצדנו, ואנו פוגשים אותו הרבה.

דף 4A במאונך, 3 משבצות:

אני (דיוקן עד הכתפיים) ובעת דיבור: אני איבן איבנוב. אני אוהב...
איפה זה קורה? (איפה אני פוגש את האדם המדובר – חדר אוכל? חדר פנאי?)
מה השניים עושים יחד?

קישורים ללמידה ועבודה עם הנושא של RESPECT

yhrm.org – אתר של תנועת הנוער הבינלאומית למען זכויות האדם
a-archive.org – אתר של ארכיון אנטי-פשיסטי למעשים בלתי אלימים.
ru.wikipedia.org – הערכים של כבוד האדם וחירותו, סובלנות ועוד.
mhg.ru/publications/EAE8203 – חוברת למידה "זכויות האדם"
inthrschool.org – בית הספר הבינלאומי לזכויות האדם והחברה האזרחית
hrece.yhrm.org – הרשת הבינלאומית של השכלה בתחום הגנה על זכויות האדם והחברה
האזרחית

סרטונים של פרויקט RESPECT

youtu.be/nHtXGH6XcSc

youtu.be/457D6t-CPhA

youtube.com/watch?v=ExBKFzVIXZc&feature=relmfu

סרטים:

הנחשול – הבמאי דניס גאנסל, גרמניה, 2008.

בבית ספר בגרמניה מורה אחד להיסטוריה עורך הניסוי המקאברי בתיכון: במשך שבוע תלמידים יחיו לפי החוקים של מדינה טוטליטרית. האם נוער שיודע היסטוריה "מחוסן" נגד הטוטליטריות?

"מלון רואנדה" הבמאי: טרי ג'ורג', ארה"ב, בריטניה, איטליה ודרום אפריקה, 2004. הסרט מבוסס על אירועים אמיתיים באמצע שנות ה-90 של המאה העשרים, כאשר במהלך מלחמה עקובה מדם בין השבטים הוטו וטוטסי נרצמו מעל מיליון איש.

"שירי ערש של עמי העולם" – lull.ru פרויקט של סרטונים המבוססים על שירי ערש מכל העולם, המבוצעים בשפה שבה נכתבו במקור.

"החיים יפים" במאי: רוברטו בניני, איטליה, 1997. סרט על מה שמנצח את המוות אפילו במלחמת העולם השנייה, בסיפור של משפחה יהודית במחנה ריכוז.

"חיים של אחרים" במאי: פלוריאן גנקל פון דונסמארק, גרמניה, 2006. עלילת הסרט מתרחשת בברלין המזרחית ב-1984. סרט על טוטליטריות ועל הפרת זכויות האדם. הגיבורים הם סופר ושחקנית וכל ביטוי חופשי של רעיונות ויצירתיות מצדם מלווה בהשגחה קפדנית. זהו סרט על "הבוגר הקטן" שמנסה למרוד במערכת.

"שכונה מס' 9" הבמאי: ניל בלומקאמפ, ארה"ב, דרום אפריקה וניו-זילנד, 2009. סרט פנטזיה על המפגש בין תושבי כדור הארץ לבין האורחים שבאו מהחלל החיצון.

סרטים רבים אחרים ניתן למצוא ברשימה הבאה (בשפה הרוסית):
yhrm.livejournal.com/128736.html

קבוצה ברשת "VK" שעוסקת בהשכלה דרך הסרטים והמדיה:

vk.com/cinema_edu

אנו מודים לכל מי שעמל על יצירת החוברת:

- נשיא הכבוד של תנועת הנוער הבינלאומית למען זכויות האדם, אנדריי יורוב.
- חברי התנועה אנסטסיה ניקיטינה, מריה גורדייבה, ילנה דודוקינה, ואחרים.
- עובדי מכון גתה במוסקבה וולף אירו, סרגיי סימונוב.
- מורי המכללה הטכנולוגית של העיר איז'בסק ט.ב. פרשקוב, א.ב. חברוב, א.א. שדרין, ז'א.דבינסקיך.
- רכזת הפרויקט אנה ורונקובה.